

Сердюков К. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
директор*

Харківського інституту фінансів

Київського національного торговельно-економічного університету

Serdyukov K. G.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Director of the

Kharkiv Institute of Finance of Kiev National Trade and Economic University

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ВЛАСНИКІВ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

THE MECHANISM OF MANAGEMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE CORPORATE RIGHTS OWNERS' FORMATION

Анотація. У статті представлено підхід до формування механізму управління фінансово-економічною безпекою власників корпоративних прав, відмінність якого міститься у врахуванні параметрів організації корпоративних відносин та участі носіїв прав власності у різних корпоративних підприємствах. Подано взаємозв'язок між фінансово-економічною безпекою акціонерного товариства та параметрами організації корпоративного контролю й розподілом корпоративних прав. Агентські конфлікти представлено як фактор-загрозу фінансово-економічній безпеці. Запропоновано матрицю оцінювання корисності корпоративних прав з точки зору досягнення їх компліментарності та збільшення потенціалу протидії факторам загрозам. Розглянуто особливості моніторингу ефективності корпоративних прав та висвітлено його місце в контурах управління фінансово-економічною безпекою. Висвітлено вплив балансу інтересів прав та обов'язків власників корпоративних прав на параметри організації управління їхньою фінансово-економічною безпекою.

Ключові слова: механізм управління, корпоративні права, фінансово-економічна безпека, моніторинг загроз, корпоративні відносини.

Вступ та постановка проблеми. В умовах поширення процесів глобалізації та ускладнення параметрів конкурентної взаємодії підприємств значних переваг набуває акціонерна форма господарювання, за умови якої виникають певні переваги у сфері максимізації потенціалу, розширення масштабів діяльності чи фінансування інноваційних перетворень. Одночасно зростає вагомість превентивних заходів протидії різного роду негативним впливам як з боку зовнішнього середовища, так і впливів, що виникають усередині акціонерного товариства. Відповідно актуалізуються питання утворення контурів управління фінансово-економічною безпекою акціонерних товариств. При формуванні подібних контурів, окрім орієнтації на безпеку акціонерного товариства в цілому, варто враховувати складні форми розподілу прав власності та корпоративного контролю. Отже, така вимога вимагає дослідження та управління рівнем фінансово-економічної безпеки в розрізі власників корпоративних прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує доволі широкий пласт досліджень, які перекривають окремі складові поставленої проблеми, але при цьому залишають поза увагою решту складових.

Так, першим аспектом є акцент на необхідність підтримки належного рівня фінансово-економічної безпеки власника корпоративних прав. Тут звернемо увагу на хорошу пропрацьованість питань управління економічною чи фінансовою безпекою окремих підприємств [1; 2] або держави в цілому [3; 4]. При цьому щодо мікрорівня найбільш вдалим є підхід Н.В. Куркіна [1], який розглядає економічну безпеку підприємства в розрізі наявних у нього ресурсів (автор [1] трактує такий підхід як ресурсно-

функціональний) та можливостей їх використання для протидії факторам загрозам. Також заслуговують на увагу розробки С.В. Лабунської [2], яка розглядає економічну безпеку підприємства через призму його спроможності проваджувати інновації та акумулювати кошти і ресурси для цього.

На жаль, розробки зазначених авторів орієнтовані на діяльність певного суб'єкта господарювання, щодо якого не передбачається врахування варіантів розподілу прав власності чи наявності складної системи корпоративних відносин. Аналогічний наголо можна зробити й щодо розробок, присвячених дослідженню національної економічної безпеки [3; 4]. Звісно, існують розробки, в яких досліджується економічна безпека акціонерних товариств чи корпоративних підприємств. Так, наприклад, А.М. Котов [5] визначив показники для оцінювання рівня економічної безпеки акціонерного товариства з огляду на параметри взаємодії учасників корпоративних відносин та на підхід до організації корпоративного контролю. У роботі Н.Н. Пойда-Носік [6], у свою чергу, систематизовано чинники забезпечення фінансової безпеки вітчизняних акціонерних товариств. Такі розробки враховують особливості акціонерної форми власності, але все ж таки орієнтовані на оцінку безпеки певного товариства в цілому. Відповідно, варто передбачувати розподіл корпоративних прав одного власника поміж декількох корпоративних підприємств.

Зазначені невідповідності аналогічним чином відбиваються й на інших аспектах досліджуваної проблеми. Так, усвідомлення змісту економічної безпеки дає змогу формувати механізм управління нею. При цьому існують розробки, які визначають розуміння сутності механізму

управління підприємством [7; 8]. Інші розробки розглядають особливості управління економічною безпекою окремого акціонерного товариства [8; 9], а отже потребують розширення з урахуванням наявних конфігурацій носіїв прав власності з огляду на можливість прояву синергетичного чи компліментарного ефектів при протидії загрозам.

Метою статті є розвиток теоретико-методичних засад формування кон-турів управління фінансово-економічною безпекою власників корпоративних прав та обґрунтування параметрів роботи відповідного механізму.

Результати дослідження. Задля досягнення мети дослідження сформулюємо систему концептуальних положень щодо організації управління фінансово-економічною безпекою власників корпоративних прав. Послідовна реалізація зазначених концептуальних положень дає змогу сформувати відповідний механізм управління та впровадити його в практику діяльності корпоративних підприємств.

Положення 1. Рівень фінансово-економічної безпеки виступає вагомим фактором, який має враховуватися менеджментом корпоративного підприємства при виробленні його стратегічної поведінки та визначенні цілей розвитку.

З огляду на обмеження на розмір статті, ми не проведимо аналіз наявних підходів до визначення сутності поняття фінансово-економічної безпеки. Для досягнення мети статті за основу приймемо підхід Н.В. Куркіна [1], який розглядає стан економічної безпеки суб'єкта господарювання як рівень захищеності та спроможність протидіяти загрозам його рівноважному становищу. Таким чином стан фінансово-економічної безпеки корпоративного підприємства чи акціонерного товариства ($ФЕБ$) пропонується визначати через співвідношення складної сукупності факторів-загроз (моделюється у вигляді відповідної множини $\{ФЗ\}$) та наявного потенціалу протидії таким факторам загроз ($\{ПП_{ФЗ}\}$), з оглядом на систему цілей ($\{Ц_{ПД}\}$) корпоративного підприємства ($ЦКП: ФЗ \rightarrow ПП_{ФЗ}$). За такого підходу стан фінансово-економічної безпеки корпоративного підприємства описується таким кортежем:

$$ФЕБ = \langle ФЗ, ПП_{ФЗ} \rangle. \quad (1)$$

Положення 2. При оцінюванні рівня фінансово-економічної безпеки варто розрізнити рівень безпеки корпоративного підприємства в цілому та рівень безпеки власника корпоративних прав. При цьому також необхідно враховувати діалектичних зв'язок даних видів фінансово-економічної безпеки.

Фінансово-економічна безпека корпоративного підприємства ($ФЕБ_{ПД}$) згідно з кортежем (1) визначається його спроможністю протистояти факторам-загрозам, які впливають на параметри життєдіяльності підприємства та порушують реалізацію системи цілей $Ц_{ПД}$. Одночасно з цим акціонерна форма власності передбачає наявність різних варіантів розподілу корпоративного контролю. Відповідно, фінансово-економічна безпека власника корпоративних прав ($ФЕБ_{ВЛС}$) проявляється у спроможності протистояти впливам факторів загроз для тих підприємств, до статутного капіталу яких утворено внески. При цьому ступінь прояву загроз визначається часткою внеску певного власника в статутний капітал та системою його цілей ($\{Ц_{ВЛС}\}$) щодо використання цього внеску:

$$Ц_{ВЛС}: ФЕБ \rightarrow ФЕБ_{ВЛС}; Ц_{ПД}: ФЕБ_{ВЛС} \rightarrow ПП_{ФЗ}. \quad (2)$$

Згідно з відображенням з формули (2) власника корпоративних прав представлено у центрі внутрішніх та зовнішніх впливів з боку держави, інфраструктури, корпоративних обов'язків та відносин з іншими носіями прав власності. Кожному з таких впливів властиві специ-

фічні фактори-загрози для рівня фінансово-економічної безпеки. При цьому щодо власника корпоративних прав головним фактором загрозою постає наявність різного роду агентських конфліктів. Решта факторів загроз попадає у зону уваги менеджменту підприємства.

Положення 3. Механізм управління фінансово-економічною безпекою власників розглядається як сукупність важелів та інструментів реалізації керівного впливу, взаємодія яких відбувається в рамках необхідного забезпечення. При цьому передбачається виділення двох механізмів управління фінансово-економічною безпекою: власників корпоративних прав та корпоративних підприємств.

Доведеність даного положення міститься в рамках опису механізму управління підприємством в роботі А.А. Пилипенко [7, с. 56-75]. Відмінність авторської пропозиції полягає у змістовному наповненні означених механізмів: механізму управління фінансово-економічною безпекою власників корпоративних прав ($МУФЕБ_{ВЛС}$) та управління безпекою корпоративного підприємства ($МУФЕБ_{ПД}$). Впровадження зазначених механізмів передбачає визначення складу важелів управління ($\{ВЖ\}$) та методів впливу ($\{МВ\}$) на них.

Якщо підтримати Н.В. Куркіна щодо ресурсного і ситуаційного підходу до побудови контурів економічної безпеки [1], то для механізму управління фінансово-економічною безпекою корпоративного підприємства до складу важелів ($\{ВЖ_{ПД}\}$) буде віднесено усі складові, які визначають потенціал підприємства (ресурси та можливості їх використання). Щодо власника корпоративних прав такі важелі ($\{ВЖ_{ВЛС}\}$) зводяться до параметрів корпоративної культури, рівня агентських конфліктів, розподілу корпоративного контролю тощо. Прийняття даного твердження змінює підхід до визначення забезпечення роботи зазначених механізмів. Забезпечення роботи $МУФЕБ_{ПД}$ ($\{ЗБ_{ПД}\}$) формується в результаті взаємодії $ВЖ_{ВЛС}$ та $МВ_{ВЛС}$. Забезпечення ж роботи механізму управління фінансово-економічною безпекою власників корпоративних прав ($\{ЗБ_{ВЛС}\}$) реалізується як представлена в роботі А.М. Котова [5] інтерфейсна складова, що забезпечує реалізацію принципів корпоративного управління та захист акціонерного товариства (корпоративного підприємства) від внутрішніх загроз з боку решти власників корпоративних прав. З огляду на зазначене, можна формалізувати представлення двох задекларованих у статті механізмів:

$$МУФЕБ_{ПД} = \langle ФЕБ_{ПД}, Ц_{ПД}, ВЖ_{ПД}, МВ_{ПД}, ЗБ_{ПД} \rangle; \quad (3)$$

$$МУФЕБ_{ВЛС} = \langle ФЕБ_{ВЛС}, Ц_{ВЛС}, ВЖ_{ВЛС}, МВ_{ВЛС}, ЗБ_{ВЛС} \rangle. \quad (4)$$

Взаємодія між означеними механізмами, що описана вище, також може бути подана у формалізованому вигляді за допомогою відображення введених множин:

$$ЗБ_{ВЛС}: ВЖ_{ВЛС} \times МВ_{ВЛС} \rightarrow ЗБ_{ПД}. \quad (5)$$

Положення 4. Існує тісний зв'язок між фінансово-економічною безпекою акціонерного товариства та параметрами організації корпоративного контролю і розподілом корпоративних прав. Відповідно, в роботі запропонованих механізмів необхідно враховувати параметри організації корпоративних відносин та участі носіїв прав власності у різних корпоративних підприємствах.

Дане положення тісно перетинається з вимогами до формування забезпечення роботи ($\{ЗБ_{ВЛС}\}$) задекларованого в меті статті механізму. В рамках реалізації даного положення нами пропонується формування матриці оцінювання корисності корпоративних прав з точки зору досягнення їх компліментарності та збільшення потенціалу протидії факторам загрозам. Зазначену матрицю пропонується представити як трьохвимірний простір, в якому відображатимуться присутні в рамках одного

корпоративного підприємства власники корпоративних прав (з урахуванням їхнього внеску у статутний капітал), рівень узгодженості цілей менеджменту підприємства та окремих власників (наявність агентських конфліктів) та рівень потенційних загроз для кожного із сегментів матриці (враховуючи участь носіїв корпоративних прав в інших підприємствах). Застосування означеної матриці дасть змогу відобразити динамічну природу *МУФЕБ_{ВЛС}*, тобто врахувати дії власників корпоративних прав щодо формування або перегляду параметрів корпоративних відносин чи зміни рівня корпоративного контролю.

Окрім того, використання такої матриці дає змогу представити механізм управління фінансово-економічною безпекою власника корпоративних прав як складову механізму управління економічною безпекою акціонерного товариства в цілому. При цьому варто враховувати різні варіанти взаємодії таких механізмів, залежно від прояву економічної влади окремих носіїв корпоративних прав (для тлумачення поняття економічна влада використовуються розробки В.В. Дементьєва [11], оскільки тут можливим стає оперування як формальними, так і неформальними параметрами інституціоналізації взаємодії власників корпоративних прав). Тобто нами передбачається, що варіант взаємодії *МУФЕБ_{ПД}* та *МУФЕБ_{ВЛС}* обирається з огляду на узгодженість цілей учасників корпоративних прав та їхній внесок у розподіл прав власності у акціонерному товаристві.

Положення 5. Економічно-безпечний стан корпоративного підприємства є динамічним параметром, який потребує постійного контролю. В рамках роботи механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства варто організувати моніторинг дії факторів-загроз. Для підвищення дієвості роботи механізму управління фінансово-економічною безпекою власників корпоративних прав вагомим значення набуває організація моніторингу їхньої ефективності.

У рамках взаємодії зазначених механізмів управління економічною безпекою необхідно формування контурів моніторингу, що дає можливість динамічного розгляду контурів управління. При цьому склад показників для моніторингу факторів загроз доволі детально прописаний в економічній літературі. Нами же ведеться мова про формування контурів моніторингу ефективності корпора-

тивних прав. При цьому пропонується формування двох наборів показників для моніторингу: основних та компліментарних. Основні показники оцінюватимуть результативність вкладення корпоративних прав до конкретного акціонерного товариства (оцінювання віддачі від інвестицій, ступеня досягнення соціальних цілей, обсягу виконаних управлінських робіт менеджментом підприємства тощо). Компліментарні показники використовуються у разі збільшення прояву негативних факторів загроз. Основним завданням для використання компліментарних показників постане оцінка дій інших учасників корпоративних відносин та оцінка їхнього впливу на дотримання бажаного рівня фінансово-економічної безпеки корпоративного підприємства в цілому. У рамках компліментарних показників пропонується здійснювати оцінку впливу балансу інтересів прав та обов'язків власників корпоративних прав на параметри організації управління їхньою фінансово-економічною безпекою.

Висновки. Таким чином, у статті досліджено особливості формування та параметри функціонування механізму управління фінансово-економічною безпекою власників корпоративних прав. Відмінність авторських пропозицій міститься у врахуванні параметрів організації корпоративних відносин під час роботи та створення задекларованого механізму. Окрім того, при управлінні рівнем фінансово-економічної безпеки акціонерного товариства передбачена участь носіїв прав власності у різних корпоративних підприємствах, а агентські конфлікти та дисбаланс інтересів власників корпоративних прав представлено як один з головних факторів-загроз. Забезпечення протидії такому фактору пропонується ґрунтувати на матриці оцінювання корисності корпоративних прав та результатах моніторингу їхньої ефективності.

Разом із тим потребує проведення подальших досліджень обґрунтування показників оцінки рівня фінансово-економічної безпеки власників корпоративних прав та розробка моделей балансування інтересів учасників корпоративних відносин, до яких будуть залучені такі показники. Також потребує подальшого доопрацювання визначення складу важелів та методів реалізації керівного впливу для обох представлених у статті механізмів. Окрім того, автор планує розробку графічного представлення матриці оцінки корисності розподілу корпоративних прав.

Список використаних джерел:

1. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия : монография. – Д. : АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.
2. Лабунська С.В. Концепція побудови системи економічної безпеки підприємства в процесі інноваційної діяльності / С.В. Лабунська // Проблеми економіки. – 2014. – № 4. – С. 282-289.
3. Мунтян В.І. Економічна безпека України. – Київ : КВІУ, 1999. – 464 с.
4. Горбулін В.П. Національна безпека: український вимір / В.П. Горбулін, О.В. Литвиненко. – К. : ПП «Інтертехнологія», 2008. – 104 с.
5. Котов А.М. Особливості оцінки економічної безпеки акціонерного товариства / А.М. Котов // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 42. – С. 312-315.
6. Пойда-Носік Н.Н. Чинники забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств / Н.Н. Пойда-Носік // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – № 1. – С. 67-73.
7. Пилипенко А.А. Організація управління розвитком матеріально-технічної бази підприємства : монографія / Пилипенко А.А., Литвиненко А.О. – Харків : ФОП Здоровий Я.А., 2015. – 236 с.
8. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 496 с.
9. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко : монографія. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
10. Дехтяр Н.А. Фінансовий механізм діяльності суб'єктів господарювання : монографія / Н.А. Дехтяр, О.В. Люта, Н.Г. Пігуль. – Суми : Ун-тетская книга, 2011. – 182 с.
11. Дементьев В.В. Экономика как система власти / В.В. Дементьев. – Донецк : Каштан, 2003. – 403 с.

Аннотация. В статье представлен подход к формированию механизма управления финансово-экономической безопасностью владельцев корпоративных прав. Предложенный подход отличается ориентацией на параметры организации корпоративных отношений и учет участия носителей прав собственности в разных корпоративных предприятиях. Представлена взаимосвязь между финансово-экономической безопасностью акционерного общества, параметрами организации корпоративного контроля и распределением корпоративных прав. Агентские конфликты представлены как фактор-угроза для финансово-экономической безопасности. Предложена матрица оценки полезности корпоративных прав с точки зрения достижения их комплиментарности и увеличения потенциала противодействия факторам угрозам. Рассмотрены особенности мониторинга эффективности корпоративных прав и освещено его место в контурах управления финансово-экономической безопасностью. Показано влияние баланса интересов прав и обязанностей владельцев корпоративных прав на параметры организации управления их финансово-экономической безопасностью.

Ключевые слова: механизм управления, корпоративные права, финансово-экономическая безопасность, мониторинг угроз, корпоративные отношения.

Summary. The article presents an approach to the mechanism of financial and economic security management formation for the owners of corporate rights. The difference of such mechanism is contained in taking into account the parameters of the corporate relations organization. Another difference is foreseeing by proposed mechanism the participation of corporate ownership in various enterprises. The article describes the relationship between the company economic security and the parameters of corporate control organization and corporate rights distribution. The agency conflicts presented as the threat factor for financial and economic security. In addition the article proposed the matrix of corporate rights usefulness evaluation in terms of achieving corporate rights complementarity and increasing the degree of countering potential for threats factors. The features of corporate law effectiveness monitoring are considered and the place of such monitoring in the contours of financial and economic security management is highlighted. The influence of balance of interests of the rights and obligations of the owners of corporate rights to the parameters of their financial and economic security is given.

Key words: management mechanism, corporate law, finance and economic security, threats monitoring, corporate relations.